

POSUDEK OPONENTA RIGORÓZNÍ PRÁCE

Jméno uchazeče: Mgr. Lucie Piechowiczová
Název práce: Změna okolností
Oponent: JUDr. Milan Hulmák, Ph. D.
Pracoviště: Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Východisko:

Při zpracování posudku rigorózní práce vychází oponent z čl. 6 Směrnice děkanky č. 2/2010, kterou se stanoví náležitosti kvalifikačních prací na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Podle tohoto článku rigorózní práci autor prokazuje svoji schopnost samostatné činnosti v oblasti výzkumu a vývoje. Autor si odpovídá na stanovené výzkumné otázky, testuje vlastní hypotézy a drží se zvolené metodologie. V textu je popis potlačen na minimum, převládají analyticko-teoretické části s vysokým vkladem autora. Předpokládá se použití širokého okruhu odborných zdrojů, včetně časopisů a zahraniční literatury schopnost samostatné tvůrčí činnosti.

Výběr tématu:

Změna okolností je dobrou volbou pro psaní rigorózní práce. Autorka vystihuje jeho aktuálnost a „exkluzivitu“. Nic tom nemění skutečnost, že od června 2014 vyšly dva komentáře, které se uvedenou problematikou zabývají.

Hypotéza:

Práce neobsahuje jedinou jasně formulovanou a následně ověřovanou hypotézu, která by charakterizovala celou práci. Ambice ukázat, že není třeba mít z daného institutu obavu nebo že není výmyslem českého zákonodárce, je na rigorózní práci málo (s. 8). Je však zřejmé, že autorka chce především přinést podrobný rozbor uvedeného institutu. Zaměřuje se primárně na popis uvedeného institutu (předpokladů jeho použití a právních následků). V jeho rámci si klade autorka dílčí výzkumné otázky inspirované zahraniční či historickou zkušeností a pokouší se je řešit.

Způsob zpracování:

Předložená práce se jeví jako konzistentní a relativně komplexní zpracování vybraného tématu. Některé otázky by si sice zasloužily více pozornosti (např. vztah k oboustrannému omylu), jiné by možná mohly být potlačeny (popis zvláštních úprav změny okolností, některá

obecná zahraniční srovnání). Podrobnější rozbor některých otázek autorka opomíjí úmyslně s ohledem na omezený rozsah práce, např. možnosti adaptace závazku soudem.

Autorka se soustředí při zpracování práce na analýzu české právní úpravy. S ohledem na novost tématu však rozsáhle čerpá především z německé doktríny a judikatury. Stranou však neponechala ani další zahraniční zdroje. Lze ocenit důraz na zahraniční srovnání při řešení jednotlivých dílčích otázek. Všimá si i odborných diskusí na toto téma v době první republiky, zpracovala tehdejší judikaturu a neopomněla řešit i úpravu přijatou v době druhé světové války. Konečně jsou zpracovány i aktuální již publikované výstupy ve vztahu k nové úpravě, a to včetně konferenčních vystoupení.

Struktura práce:

Autorka vychází z osvědčené struktury. Od historického vývoje se dostává k aktuální úpravě daného institutu.

Z hlediska struktury práce překvapuje zařazení obecného zahraničního srovnání po úvodu práce. Je zřejmé, že se autorka věnuje komparaci především při řešení dílčích témat, nikoliv souhrnně popisem úpravy v jednotlivých státech. Přesto by stálo zato se dozvědět více o úpravě zkoumané a teprve následně (ve zbytku či shrnutí) se zabývat úpravou cizí, to zvláště když v kapitole následující (třetí) je podáván také historický výklad. Takto jsou předpoklady změny okolností v Rakousku a v Německu rozebírány před tím, než je vůbec jasné, co změna okolností je z pohledu české právní úpravy, jaká je vazba na další instituty apod.

Jednotlivé kapitoly jsou pak nevyvážené z hlediska obsahu, např. kapitoly 3, 4, 5 ve srovnání s kapitolou 6 až 9.

V kapitole 9 překvapuje zařazení výkladu zvláštních úprav změny okolností (9.5) do kapitoly zabývající se souvislostí s jinými instituty.

Formální stránka:

Předložená práce splňuje základní požadavky na práce podobného druhu. Je však zjevné, že by si formální zpracování zasloužilo mnohem více pozornosti (tečky místo čárek, chybějící čárky, překlepy, špatně rozdělené věty, špatné odkazy na § - je toho dost).

Z tohoto hlediska lze vytknout autorce například následující (tj. jenom z úvodních stran):

1. Evropský referenční rámec není DCFR ani CFR (seznam zkratek)
2. PECL nejsou Principles of European Civil Law (seznam zkratek)
3. V případě UPICC je vhodné uvádět používanou verzi (došlo ke změně číslování)
4. Zkratka je UPICC, ale užíváno je dále i UP ICC (což je dost zavádějící, protože ICC je často používaná zkratka pro International Chamber of Commerce)
5. Citovaný německý právník nebyl Windscheid ani Windscheind, ale zřejmě Windscheid (opakovaně s. 16, 17).

6. Nejsou citovány stránky publikace (p. p. č. 17 a 20).
7. Nakladatelství není Claredon Press, ale Clarendon Press (s. 16).

V některých pasážích to může vést až k nesrozumitelnosti, např. s. 44 poslední odstavec (není zřejmé, co autorka chtěla říci), s. 65 druhý odstavec – zřejmě žalobce, nikoliv žalovaný. Myslím, že se používá slovo „poshovění“ nikoliv „poshovení“ (několikrát na str. 71an.). Autorka opakovaně píše synallangmatický, assylangmatický, což nejsou správné pojmy (s. 78 ale i dříve). Larišová zjevně nenapsala komentář (s. 88).

Na rozdíl od autorky nejsem příznivec používání první osoby jednotného čísla při psaní vědeckých prací (je zjevné, že práce je jejím dílem a totéž by mělo platit o jejich závěrech), obsahovou kvalitu to však nesnižuje.

Obsahová stránka:

V úvodu práce se autorka zabývá podrobně historií institutu změny okolností. Je zde zjevná inspirace (výťah a na několika místech až překlad) Hondiusem. Zajímavou pasáží je popis prvorepublikové diskuse o možnostech úpravy institutu změny okolností v občanském zákoníku i zmapování přístupu tehdejší judikatury k řešení problémů se vznikem nového státu.

Pokud jde o zahraniční srovnání, má kritická poznámka zazněla již výše. Z mého pohledu jde o předčasný a velice obecný popis, který ve své podstatě nic neřeší. Pochybné je zařazení Španělska do výběru (zejména z hlediska aktuálnosti – změna okolností byla navrhována v čl. 1213 španělského CC při reformě obligačního práva v roce 2009, odkazuje se na zprávu z roku 2005, přestože v Hondius (2011) zahrnuje výklad o Španělsku (s. 126) nebo komentář k DCFR shrnuje závěry judikatury (s. 742)). V případě francouzského návrhu na změnu by možná mělo být doplněno, že se týkal závazků s postupným plněním nebo plněním ve splátkách (čl. 1135 návrhu reformy).

Celá úvaha o rozsahu aplikovatelnosti úpravy v § 1765 by možná odpadla při zohlednění skutečnosti, že nejde (podstata tohoto institutu) ani tak o právní skutečnost, která závazek zakládá, resp. její změnu, ale změnu závazku (autorka například nezmiňuje soudní rozhodnutí jako důvod vzniku závazku a význam změny poměrů pro následnou změnu rozhodnutí). S tím souvisí i otázka důvodnosti takového zásahu, zda jej vidíme v presumovaném ujednání stran (pak jenom smlouvy) či v morálních pravidlech (extrémní neekvivalence jako autorka, pak závazky všechny). V každém případě by si bližší vysvětlení určitě zasloužil závěr autorky o aplikovatelnosti institutu změny okolností i na společenské služby (odkaz na německý komentář nic nevysvětluje) (s. 39) (proč má soud modifikovat mimoprávní závazky?).

Autorka na tomto místě zmiňuje i ekonomické hledisko, zmiňuje teorii *efficient breach* (s. 31). Ta však funguje na trochu jiném základě, zejména pak v systému *common law*. Nespočívá přitom v modifikaci závazku nebo jeho zániku, ale v omezení rozsahu škody, kterou lze požadovat (ne sankční náhradu nebo *punitive damages*), není závislá na

nepředvídatelné změně okolností. Jde jenom o to, že v některých případech může být výhodnější smlouvu porušit než plnit, a to nepochybně i v českém právu. Je však pravdou, že pořád jde o jedno, do jaké míry mají být sliby plněny.

Autorka se zabývá v samostatné kapitole otázkou dispozitivnosti úpravy změny okolností a obecně lze s její úvahou o dispozitivnosti jistě souhlasit. Jak je to ale možné, jestliže jde podle autorky o provedení principu poctivosti (§ 6), který je upraven kogentně? Je nutné si také položit otázku (autorka částečně nastíní tento problém v další kapitole), do jaké míry autorkou zmiňované případy úpravy změny okolností ve smlouvě skutečně vylučují úpravu změny okolností v § 1765 (nepředvídatelnost změny). Větší hloubku by si pak zasloužila úvaha o ujednáních vylučujících adaptaci (není mi zjevné, v jakém směru by se mělo chybné posouzení rizik projevit v možnosti adaptace). Úvaha o nepřiměřenosti takových ujednání podle § 1813, resp. neplatnosti podle § 1800, pak vyžaduje komplexnější rozbor. Rozhodně to není tak, že by se strany na tom nemohly dohodnout (že by strana riziko převzít vůbec nemohla, např. s ohledem na rozložení jiných rizik, cenu apod.). Konečně vyloučení může být nakonec ve prospěch spotřebitele. Nepřiměřenost (neplatnost) takového ujednání nelze posuzovat ve vazbě na to, zda ke změně okolností skutečně dojde či nikoliv. Neplatnost podle § 1800 je navíc pouze relativní. V každém případě pak postup soudu musí respektovat určitá procesní pravidla (jednou věcí je neplatnost či neexistence ujednání a druhou věcí je změna okolností (jde o sporné řízení, předpokladem by měly být procesní návrhy účastníků řízení – tzn. tvrzení a prokázání změny okolností (viz s. 64)).

Pokud jde o přechodná ustanovení, zastávám jiný názor než názor autorka. Nemyslím si, že by princip poctivosti byl novinkou úpravy zákona č. 89/2012 Sb. (§ 3030), zejména pak však z aplikace obecných principů podle § 3030 nelze dovodit oprávnění soudu měnit či rušit staré závazky, když stará právní úprava takovou možnost neznala (byť zahraniční i domácí zkušenost ukázala historicky i jinak). Nevidím nic nelegitimního na tom, že riziko určité změny (náhody) nese pouze jedna strana (ostatně, přechod nebezpečí škody na věci u prodeje není ničím jiným). Strany si riziko mohly upravit jinak (autorka zmiňuje na jiném místě Sedláčka, že v každé smlouvě je spekulace). Je zjevné, že podle předchozí právní úpravy riziko takové náhody měla nést pouze jedna strana, najednou obě či dokonce pouze druhá. Zásadní dopady náhody byly přitom řešitelné přes následnou nemožnost plnění.

Z hlediska terminologického bych nepoužíval pojem jednorázová, opakující se nebo trvalá smlouva (s. 36), protože jde o vlastnost plnění, nikoliv vlastní smlouvy. Řada právní úprav přitom omezuje použitelnost na dlouhodobé vztahy (Itálie, severské státy, Maďarsko ve staré úpravě, i francouzský návrh). Nehovořil bych o struktuře smlouvy, ale závazku (s. 36), druhá strana nemá dluhy, nikoliv závazky (s. 37). Dispozitivní je úprava, nikoliv změna okolností (s. 82).

Zajímavé jsou příklady, které autorka převzala a které na jedné straně práci obohacují, na druhou stranu mohou vyvolávat obavy ze soudního aktivismu (zásahů soudu do smlouvy, v níž strany nějak rozložily riziko). Bylo by jistě zajímavé se seznámit i s jejich hodnocením ze

strany autorky (morální rozměr spojený s přílišnou nerovnováhou plnění (je výše plnění otázkou poctivosti), např. případ s povídkami, není taková změna okolností účelem, nebyla způsobena stranami (s. 43)). Přiznávám, že takto není jasné, proč má nevědomost o tom, kdo platí daň z nemovitosti (§ 1), vést k aplikaci úpravy změny okolností, nebo mylný předpoklad pojištění proti škodě (s. 52) (nemá zde význam i kontraktační pečlivost, očekávání druhé strany?). Určitě k tomu přispívá skutečnost, že jde o příklady překládané z cizího jazyka (např. nájemce nese riziko snížení úrokové míry??, ve spotřebitelských smlouvách nese riziko podnikatel??, riziko chybějící způsobilosti k převodu do užívání nese pronajímatel??).

Pokud jde o časový rozměr změny okolností, větší pozornost by si zasloužil poslední odstavec uvedené pasáže (není zřejmé, co tím autorka chtěla říci), neřeší se např. význam změny okolností poté, co se dostal dlužník či věřitel do prodlení (s. 42) (je následně zmíněn v souvislosti s odvrátitelností, s. 51). V souvislosti s neodvrátitelností, vylučuje autorka pouze zaviněné způsobení změny okolností, a to aniž by nějak tento závěr odůvodnila (zvláště, když následně zmiňuje právě prodlení) (s. 51). Vyvolání změny okolností je přitom třeba vykládat šířeji (§ 2904).

Pokud jde o výši hrubého nepoměru, asi by stálo za vysvětlení, proč se u inflace v Německu požaduje vyšší navýšení (co to vůbec znamená). Není zjevné, proč v oblasti mezinárodního obchodu mají platit jiné hranice, ani jak si představuje autorka pokles hodnoty plnění o 100 % (pak totiž nemá žádnou hodnotu) (s. 46).

Autorka považuje nesplnění dluhu jako negativní podmínku aplikace úpravy za nadbytečnou (s. 55). V jejich úvahách jsem však nepostřehl, že by provedla rozlišení mezi splněním dluhu před změnou okolností (nikoliv jejím dovoláním se nebo rozhodováním o ní) a po změně okolností (viz komentář k UNIDROIT Principům). Otázka, alespoň podle mého názoru, totiž není, zda aplikovat na splněný dluh (zvláště pokud připustíme účinky *ex tunc*), ale zda aplikovat na dluh splněný před změnou okolností. Jinak, samozřejmě skutečnost, že jedna strana již plnila, uplatnění změny okolností nebrání a je nutné je zohlednit při hledání řešení (např. zda závazek zrušit).

Nejsem si jistý, zda by předpokladem použití změny okolností podle § 1765 měla být možnost zabránit vzniku zvláště hrubého nepoměru (s. 56). Zákon stanoví poměrné přísné podmínky, rozhodně by se nemělo jednat o napravování nevýhodně uzavřených smluv ve jménu spravedlnosti.

V další kapitole se autorka zabývá právními následky změny okolností. Zvláštní pozornost věnuje obnově jednání o obsahu smlouvy. Některé závěry se mohou zdát příliš přísné (např. závěr o nepoctivosti, jestliže druhá strana bezdůvodně odmítne vhodný návrh strany dotčené (s. 61)). Myslím, že by měla být využita pravidla předsmluvní odpovědnosti (§ 1728an.). Na druhou stranu lze souhlasit s autorkou, že v případě takového jednání, budou předpoklady žaloby naplněny rychle (s. 60). V rámci výkladu úpravy soudního uplatnění mne zaujalo doporučení autorky žalovat s „pomocným návrhem na změnu pro případ úspěšného

vznesení námitky“. Domnívám se, že v českém procesním právu je takový postup neznámý (viz rovněž § 41a odst. 2 OSŘ) (s. 65). Jde-li pak o znění výroku soudu, pak by měla autorka zohlednit, že dospěla v předchozí části k uplatnění změny okolností než na závazky ze smluv, navíc by mohlo být zohledněno i znění § 1766 (tzn. nemění se smlouva, ale závazek ze smlouvy, neruší se smlouva, ale závazek ze smlouvy) (s. 67).

Otázka, zda konstitutivní rozhodnutí má mít účinky ex tunc nebo ex nunc, je otázka po míře ingerence do soukromoprávního vztahu. Nepochybně zákonodárce tak může stanovit (a stanoví v některých případech). U změny okolností tak výslovně nestanoví. V případě zrušení smlouvy mohl přitom být použit přírůbek s odstoupením od smlouvy (§ 2004), kde zákonodárce dispozitivně pravidla stanoví, nebo judikatury týkající se zvyšování nájemného (kde soudy bez právní úpravy dovodily možnost zvýšení od podání žaloby). Zajímavou je úvaha o spojení zrušení smlouvy s povinností zaplatit odškodné (odstupné) (s. 72).

Autorka si správně všímá rozdílů mezi změnou okolností a nemožností plnění (s. 75an.). Není však úplně jasný její závěr. Na jedné straně odmítá hospodářskou nemožnost jako nemožnost plnění, na druhou stranu ji v některých případech připouští, pak však preferuje aplikaci ustanovení o změně okolností (přestože by byl závazek zaniklý, resp. absolutně neplatný). Svůj názor o preferenci změny okolností se pokouší demonstrovat na příkladu s utopeným prstenem, bude však změna okolností aplikovatelná? (na s. 53 autorka dovozuje, že prodávající nese riziko opatření věci, a to až k samé hranici obětování). Fakticky se přitom projevuje jedině v tom, zda má soud mít právo změnit závazek (dohodout se strany mohou v obou případech). Ke zrušení smlouvy podle § 2000 nedochází ex lege (s. 79).

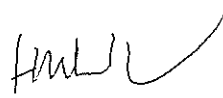
Závěr :

Rigorózní práci k obhajobě doporučuji.

Jde o zdařilý a zajímavý výklad nové úpravy změny okolností v historickém vývoji s přihlédnutím k zahraničním úpravám. Práce splňuje všechny požadavky stanovené pro rigorózní práce.

Jako otázky k obhajobě doporučuji:

- a) legislativní změna jako nepředvídatelná změna okolností,
- b) implicitně převzaté riziko u dlouhodobých smluv (Vážný č. 1680).

Milan Hulmák

V Praze dne 17. 1. 2015